

JÖVEDELMI SZEGÉNYSÉG ÉS SÚLYOS ANYAGI DEPRIVÁCIÓ MAGYARORSZÁGON

SZEGÉNYSÉGI INDIKÁTOROK JÁRÁSI SZINTŰ BECSLÉSEI

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.1.55>

A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

Doktori kutatásom a magyarországi szegénység és anyagi kirekesztettség mélyebb megértését célozta. Dolgozatom megírásának két fő célkitűzése volt:

1. leírni a szegénység két arcát: a relatív jövedelmi szegénységet² és a súlyos anyagi deprivációt, e szegénységi mutatók trendjeit 2005–2018 között; illetve
2. survey-adatok és adminisztratív adatok felhasználásával megbecsülni e mutatók területi eloszlását Magyarországon, vagyis járási szinten becslést tenni a szegénységben, illetve súlyos anyagi deprivációban élők arányára.

Ezen túlmenően arra is törekedtem, hogy áttekintést nyújtsak a kistérségi becslési szakirodalomról, és bemutassam e módszerek más országokban megvalósuló jó gyakorlatait. Fő célom e jó gyakorlatok feltérképezésével azonban az volt, hogy elkészíthessem Magyarország szegénységi térképét, két szegénységi mutató járási szintű becslésével és vizualizációjával által. Abban a reményben is tettem ezeket a lépéseket, hogy e szegénységi becslések, valamint a használt módszertan a felzárkóztatási források elosztásának alapjául szolgálhatnak majd.

Az itt bemutatott eredmények részletei elérhetők az angol nyelvű doktori dolgozatban (Tátrai 2022a), valamint az eredmények rövid összefoglalása a Társadalmi Riport 2022-ben olvasható (Tátrai 2022b). Ez az írás a Társadalmi Riport 2022-ben megjelent összefoglaláshoz képest jóval nagyobb hangsúlyt fektet arra, hogy bemutassa a szegénységi indikátorok trendjeit és a szegénységet magyarázó tényezőket, illetve ezen tényezők területi egyenlőtlenségeit. A végleges szegénységi és anyagi deprivációs becslések természetesen azonosak a korábbi magyar nyelvű összefoglaló közlésben találhatóakkal (Tátrai 2022b).

---

¹ ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar.

² A relatív jövedelmi szegénység számítása kapcsán 2025. április 2-án egy szakértői cikk (Tátrai Annamária és Gábos András szerzőségével) és egy laikusok számára írt cikk (Élő Anita írása) is megjelent a *Válasz Online*-on, melyek az EU-SILC felvételéből számított relatív jövedelmi szegénységi ráta megbízhatósága kapcsán vetettek fel aggályokat. A disszertáció és jelen írás is elsősorban a 2014-es EU-SILC felvételre alapoz, melynek kapcsán nem merült fel adatminőségi probléma.

A KUTATÁS MÓDSZEREI

A vizsgált változók: a súlyos anyagi depriváció és a relatív jövedelmi szegénység

Az elemzés során két szegénységi indikátorra összpontosítottam: a súlyos anyagi deprivációra és a jövedelmi szegénységre. Az anyagi depriváció a gazdasági stressz egy mérőszáma, azt az állapotot operacionalizálja, amikor egy háztartás nem engedhet meg magának bizonyos, a megfelelő életvitelhez kívánatosnak, sőt szükségesnek tartott javakat. A mutató különbséget tesz azon egyének között, akik nem engedhetik meg maguknak bizonyos típusú áruk megvételét vagy szolgáltatások igénybevételét, és azok között, akik más okok miatt nem rendelkeznek ezekkel az árukkal vagy nem veszik igénybe ezeket a szolgáltatásokat, például azért, mert nem akarják vagy nincs rájuk szükségük. Az anyagi nélkülözés abszolút megközelítést követ: a tételek listája és a küszöbérték minden EU-tagállamban azonos. Ezek a tételek az anyagi életkörülmények kulcsfontosságú szempontjaira összpontosítanak, de nem céljuk, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztés valamilyeni dimenzióját (oktatás, egészségügy, foglalkoztatás, társadalmi részvétel) lefedjék. A 2014-ben érvényes meghatározás szerint súlyos anyagi deprivációval jellemezhető az a háztartás, amelyben a következő kilenc tételből legalább négyet nem tudnak megfizetni: 1. lakbér, jelzáloghitel vagy közüzemi számlák; 2. az otthon megfelelő melegen tartása; 3. váratlan kiadások; 4. rendszeres hús- vagy fehérjefogyasztás; 5. évi egy nyaralás az otthonukon kívül; 6. televízió; 7. mosógép; 8. autó; 9. telefon.³

A relatív jövedelmi szegénység ezzel szemben azon személyek arányát rögzíti, akiknek az egy fogyasztási egységre jutó jövedelme a szegénységi küszöb alá esik. A szegénységi küszöböt az EUROSTAT standardok szerint az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem mediánjának 60 százalékában állapítják meg. E mutatószám tehát a szegénységi küszöböt nemzeti viszonylatban határozza meg; a szegénységi küszöb a nemzeti mediánjövedelem változásával együtt ingadozik. Az országspecifikus szegénységi küszöbökön alapuló szegénységi adatok alkalmasak arra, hogy azonosítsák a szegény csoportokat az egyes tagállamokon belül, azonban csak részleges képet adnak az életkörülmények és a szegénység EU-n belüli eltéréseiről.

Az elemzési eszköz, a kisterületi becslési módszer relevanciája

Mindkét fent bemutatott indikátor esetében csak valószínűségi mintán alapuló kérdőíves adatgyűjtések segítségével van módunk információt szerezni a magyarországi népesség érintett hányadáról, hiszen e kérdéseket Magyarországon nem tartalmazza sem a népszámlálás, sem más széleskörű adminisztratív adatgyűjtés. A magyarországi trendeket e két szegénységi mérőszám esetében jellemzően az Eurostat által harmonizált *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)* kutatás adataira, valamint (2015-ig) a TÁRKI Háztartás Monitor adataira támaszkodva elemzi a hazai kutatói közösség. A hagyományos survey statisztikai becslések azonban nem teszik lehetővé még azt sem, hogy megyei szintű becsléseket adjunk a szegénységben élők arányára. Ennek oka részben a survey-kutatások alacsony elemszáma, részben pedig az, hogy a nagyobb elemszámú, a KSH által gondozott Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétel (HKÉF/EU-SILC) adatainak elemzésekor a kutatók csak a NUTS₁ régiók hármását tudják elkülöníteni a mikroadat-állományban: Közép-Magyarország, Dunántúl, Alföld és Észak. A KSH által közzétett legkisebb bontás a hét régió szintjén teszi közzé a szegénységi és anyagi deprivációs rátákat, de semmilyen további elemzésre nem nyújt lehetőséget.

³ A súlyos anyagi depriváció mérésének módszertana változott, dolgozatomban a korábbi (2018-at megelőző) mérési módszertant követtem.

Az elmúlt évtizedekben egyre elterjedtebbé vált a kisterületi becslés (*small area estimation*) módszertan a tudományos elemzésekben (Rao 2003; Fusco 2010; Pfeffermann 2013; Rao 2015; Mihályffy 2018). Ez a módszertan lehetőséget kínál magyarországi járási szintű survey-adatok és adminisztratív adatok kombinálásával történő becslésekre is. Sok fejlett országban kisterületi becslésekre támaszkodva allokálják a felzárkóztatási források jelentős részét. Prominens példaként említhető az Egyesült Államokban a *Census Bureau* keretein belül működő *Small Area Income and Poverty Estimates (SAIPE)* program, amelyben kisterületi becslési módszereket használva iskolai körzetek szintjén becslik meg a gyermekszegénységi rátákat. E becslések alapján allokálnak évi 14 billió dollárnyi központi oktatási forrást 13800 iskolai körzet között. Chile, Olaszország, valamint az ENSZ és a Világbank is komoly apparátussal dolgozó kisterületi becslési programokat működtet. Az EU által finanszírozott programok közül a *S.A.M.P.L.E. (Small Area Methods for Poverty and Living Condition Estimates)* és az *InGRID (Inclusive Growth Research Infrastructure Diffusion)* projekt tett kísérletet minden tagországra vonatkozóan a szegénységi térképek megrajzolására. A *S.A.M.P.L.E.* program Magyarország esetében csak a három nagyrégió szintjén tudott vizsgálandni, az *InGRID* projektben pedig kihagyták Magyarországot a programból a geokódolt adatok hiánya miatt. Kisterületi becslést korábban nem publikáltak Magyarországon, holott nagyon fontos támpontja lehetne ez a szociális források allokációjának.

Felhasznált adatok

Elemzésem részben survey-adatokon, részben adminisztratív adatokon alapul. Survey-adatforrásaim voltak az EU-SILC számára harmonizált HKÉF, valamint a TÁRKI Háztartás Monitor. A HKÉF felvétel 2005 óta minden évben megvalósul, a TÁRKI Háztartás Monitor utolsó felvétele 2015-ben volt. A szegénységi indikátorok idősoros adatait, az egyes társadalmi csoportok szegénységi kockázatait az EU-SILC adatokon 2005–2020 közötti időszakra vonatkozóan elemeztem. A kisterületi becslésem során a 2014–2015-ös referenciaévű TÁRKI Háztartás Monitor egyesített adatbázisát (N=10000), valamint a 2014-es EU-SILC adatfelvétel adatait használtam fel (N=20000). Mindkét survey esetében lehetőség volt a válaszadók településének (és így a járás) azonosítására.⁴

Ezen túlmenően a szegénységgel és anyagi deprivációval szoros kapcsolatban álló változók részletes területi adatait is összegyűjtöttem és bevontam a modellbe. Az egyes járásokra vonatkozóan elsősorban adminisztratív forrásokra támaszkodva háttérinformációkat gyűjtöttem települési és járási szinten, majd ezekből egységes járási szintű adatbázist építettem. A becslés során figyelembe vett változók a következők voltak:

- népsűrűség, 2011;
- városi népesség aránya, 2015;
- 25 év alattiak aránya, 2015;
- 65 éves és idősebb népesség aránya, 2015;
- öregedési index, 2011;
- roma népesség aránya, 2011;
- legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, 2011;
- felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, 2011;
- 10000 lakosra jutó álláskeresők száma, 2015;
- 10000 lakosra jutó tartósan álláskeresők száma, 2015;
- alacsony képzettségűek aránya az álláskeresők között, 2015;

⁴ A HKÉF/EU-SILC esetében számításaimat a KSH Kutatószobában végeztem.

- személyi jövedelemadó-alap egy adófizetőre vetítve, 2011;
- vállalkozások száma 1000 lakosra vetítve, 2011;
- üzletek száma 10000 lakosra vetítve, 2015;
- vendéglátóhelyek száma 10000 lakosra vetítve, 2015;
- dohányboltok száma 10000 lakosra vetítve, 2015;
- gépjárművek száma 1000 lakosra vetítve, 2011;
- internet-előfizetések száma 100 lakosra vetítve, 2015;
- hátrányos helyzetű gyermekek aránya, 2015;
- házi orvosok száma 10000 lakosra vetítve, 2015 és
- komplex fejlettségi mutató pontszám, 2014.

Az adatok a 2011. évi népszámlálás, a TSTAR 2014–2017. évi adatbázisaiból, valamint a KSH által közzétett Területi Atlaszból származnak. A becslések validálása során figyelembe vett változók a következők voltak:

- Koós Bálint (2015) településfejlettségi indexének járási szinten aggregált változata és
- a fejlesztendő településen élők aránya (2021).

A felhasznált becslési eljárások

A kistérségi becslések során hagyományosan három fő módszert használnak: a direkt becslést, az indirekt (más néven szintetikus) becslést és a kombinált becslést. Azokra a területi egységekre (például az egy-egységként kezelt Budapestre), ahol kellően nagy esetszám áll rendelkezésre a surveyben, ott hagyományos, „direkt” becslést alkalmaztam.

A szintetikus becslések esetében a becslési eljárás a survey-adatállományban megkeresi azokat a jellemzőket, amik rendszerint együtt járnak a szegénységgel. Csak néhány kézenfekvő példát említve ezen tényezők közül: az alacsony foglalkoztatottság, a háztartásfő alacsony iskolai végzettsége, a romák magas aránya, az autó hiánya, a fiatalok magas aránya, a kistérségeken élők magas aránya, az internet-hozzáférés hiánya. Ezeket a trendeket a survey adatok alapján térképezi fel az eljárás, majd ezeket vetíti rá a járási szerkezetre. Azaz: országosan vizsgálva térképezi fel az eljárás az adminisztratív forrásból származó külső információkra és a survey-adatokra együtt támaszkodva a magyarázó változók és a szegénységi mutatók kapcsolatát. A szintetikus becslés a magyarázó változók és a becslési kívánt változó közötti kapcsolati szerkezetet vetíti rá a járási szerkezetre. A szintetikus becslések egyik gyakran használt módszerét, a *nested error* regressziós eljárást használtam a becslések során. E szintetikus módszer alkalmazásával azokban a járásokban magasabb a becslés, ahol magasabb a szegénységi kockázattal rendelkező csoportok aránya. Szintetikus módszereket használva azokra a járásokra vonatkozóan is becsléseket tehetünk, amelyek nem részei a survey-mintának, vagy ahol nagyon alacsony a minta elemszáma, hiszen a népszámlálásból vagy egyéb adminisztratív forrásból tudjuk minden járásra vonatkozóan például a romák, az alacsonyan iskolázottak, a községben élők arányát. A modell a survey-adatból „tanulja” meg, hogy a háttérváltozók és a kimeneti változók között milyen típusú a kapcsolat, és ezek alapján becsl minden járásra.

A kombinált becslések esetében a direkt becslés értéke és a szintetikus becslés közötti súlyozott eredmény adja a végleges becslésértéket. Azokban a járásokban, ahol már elég nagy ahhoz az elemszám, hogy direkt becslést tegyünk, de a becslés szórása túlságosan magas lenne, a kisebb szórású szintetikus becslés eredményével finomítható az eljárás. Azokban a járásokban, ahol nagyon kicsi elemszám áll csak rendelkezésre,

zésre a direkt becslésre, a direkt becslésnél jóval nagyobb súlyt kap a szintetikus becslés. Számos változata létezik ezeknek az eljárásoknak, elemzésem során a Battese és szerzőtársai (1988) által javasolt kombinált, úgynevezett EBLUP becsléseket használtam a *sae R package* segítségével. Ezt a módszert *random forest* eljárással, *kNN* imputációval finomítottam. Az így létrejött becsléseket validáltam (vagyis ellenőriztem, hogy a háttérváltozók mentén kirajzolódó mintázatokat követik-e a becslések), és régiós szinten a direkt becslésekhez igazítottam. A teljes becslési folyamatot elvégeztem egymástól függetlenül az EU-SILC és a TÁRKI Monitor adatbázisán is ugyanazt a járasi szintű, adminisztratív adatokon alapuló külső adatbázist használva. A két surveyből származó becslések súlyozott átlaga adta a végleges becslést. Az elemzést R-ben végzettem, az elemzés és a térképes vizualizációk kódjai elérhetőek itt: <https://github.com/AnnamariaTatrai/Poverty-Mapping2014Thesis->

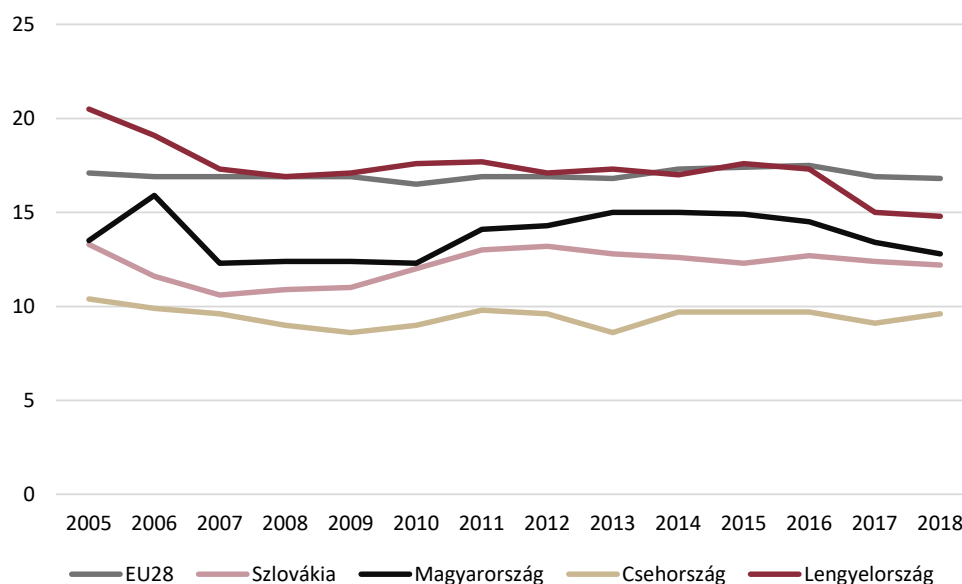
A KUTATÁS EREDMÉNYEI

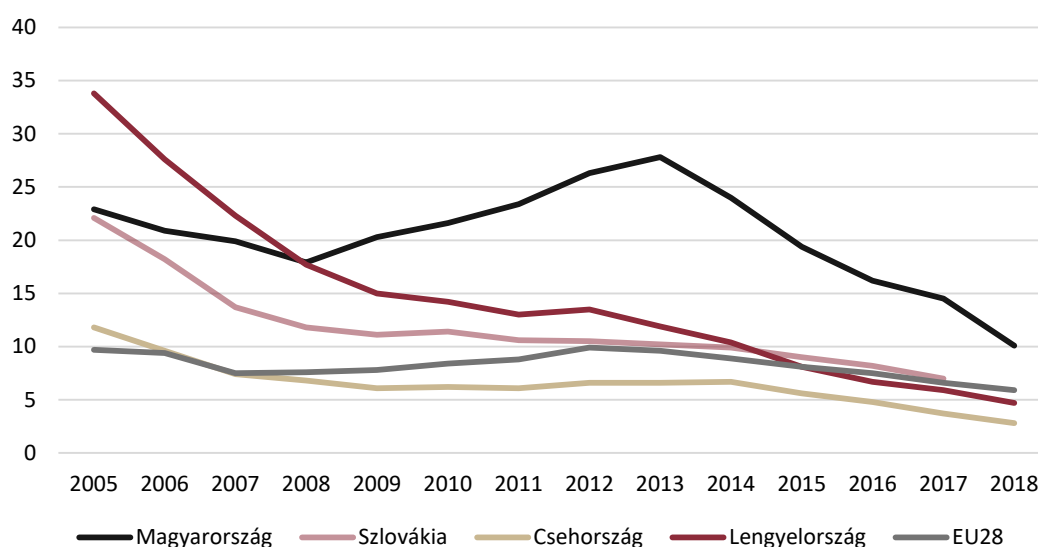
A szegénységi indikátorok trendjei

A 2005 és 2018 közötti időszakot vizsgálva Magyarországon a jövedelmi szegénységben élők aránya az EU-28-átlagához viszonyítva 2–5 százalékponttal alacsonyabb. Hazánkban, ahogy azt az 1. ábra fekete vonala is jelzi, a 2008–2013-as gazdasági válság idején 3 százalékponttal nőtt a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya, ám még ezzel is 2–3 százalékponttal az EU-átlag alatti a szegénységi ráta, ami a visegrádi országok viszonylatában is közepesnek mondható. Szlovákiában és Csehországban a magyarországinál alacsonyabb, míg Lengyelországban magasabb a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya a vizsgált időszakban.

A magyar lakosság anyagi deprivációs rátája európai viszonylatban kiemelkedő a vizsgált időszakban: hazánk 2015-ben az EU-ban a harmadik legrosszabb helyen állt. A 2008-tól 2013-ig tartó globális recesszió idején a súlyos anyagi deprivációs ráta drasztikus növekedése figyelhető meg Magyarországon (2008: 18%, 2013: 28%). Ez a növekedés nem hasonlítható sem az EU-28 országok, sem a visegrádi országok átlagához. 2013-tól azonban jelentős csökkenést látunk a magyarországi ráta értékében.

1. ábra. A relatív jövedelmi szegénységben élők aránya (lent) és a súlyos anyagi deprivációban élők aránya (következő oldalon) a visegrádi országokban az EU-28 átlaggal összehasonlítva, 2005–2018 (%)

Forrás: saját számítások az EUROSTAT adatai alapján.

Megjegyzés: A súlyos anyagi depriváció mérésének módszertana változott, az itt bemutatott eredmények a korábbi (2018-at megelőző) mérési módszertant követik.

A területi becslések referenciaéveként választott 2014-ben az EU-SILC adatai szerint a szegénységi ráta 15%, a TÁRKI háztartás Monitor adatai szerint 14,3%, a súlyos anyagi deprivációban élők aránya pedig mindkét vizsgálat szerint 24% volt.

Szegénységi kockázatok a demográfiai csoportokban

Kutatásom fontos célja volt, hogy azonosítsam a szegénységi kockázatot jelentő tényezőket is, hiszen ezek a területi becslést létrehozó modell alapjául szolgálnak. A korcsoport, a háztartásfő iskolai végzettsége, a háztartásösszetétel, a munkaintenzitás, a régió és a laksűrűség szerinti bontásban vizsgáltam meg a trendeket Magyarországon, valamint mindkét indikátor esetében regressziós modellek segítségével igyekeztem a főbb háztartási és egyéni tényezők egyenkénti hatásait értékelni. A regressziós modellek célja a szegénység különböző formái (relatív jövedelmi szegénység és súlyos anyagi depriváció) és a háztartási, valamint az egyéni tényezők közötti kapcsolat elemzése volt. Négy időpontban – 2005-ben (válság előtti időszak), 2009-ben (válság kezdete), 2013-ban (válság csúcspontja) és 2018-ban (kilábalás) – vizsgáltam a változók hatását. A logisztikus regressziós modellek alapján a legnagyobb szegénységi kockázatot az alacsony iskolai végzettségű háztartásfő, az egyedül élő 65 év alatti személyek, az egyszülős háztartások és a nagyon alacsony munkaintenzitás jelentették. Különösen a munkaintenzitás mutatott erős hatást: a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartások szegénységi kockázata 2005-ben tízszeres, 2013-ban pedig már 34-szeres volt a referenciaértékhez képest, míg az anyagi depriváció esetében a kockázati arány 6,75-re emelkedett 2018-ra.

A háztartástípusok különböző mintázatokat mutattak: míg a három vagy több gyermeket nevelő háztartások szegénységi kockázata jelentősen csökkent 2018-ra, addig az egyedül élők és a kétgyermekes családok relatív helyzete nem javult érdemben. Az anyagi depriváció modellje azonban nem jelezte ezt az egyértelmű javulást, különösen az alacsony végzettségű, az idősek vagy az alacsony munkaintenzitású háztartások esetében. A magyarázóerő a válság alatt volt a legmagasabb (2013-ban a jövedelmi szegénység modelljében $R^2=0,271$, az anyagi depriváció modelljében $R^2=0,193$), míg a válság előtt és után alacsonyabb értékeket mutatott.

A regressziós eredmények egyértelműen megerősítették, hogy Magyarországon a szegénység inkább vidéki jelenség, és különösen a gyermekek és a fiatal felnőttek érintettek.

Területi egyenlőtlenségek a szegénységet meghatározó változók tekintetében

Ahogy korábban jeleztem, összegyűjtöttem az összes szegénységgel kapcsolatba hozható olyan adminisztratív forrásból származó adatot, melyek elérhetőek voltak dolgozatom írása idején (2020–2022) települési vagy járási szinten a 2014–2015 referenciaévekre. Volt néhány elemzési szempont, amire vonatkozóan valamivel korábbi, illetve későbbi referenciaévi adatot sikerült csak elérni. Mielőtt a szegénységi térképeket bemutatnám, fontosnak látom az ezen változókban megvalósuló egyenlőtlenségek közül néhányat bemutatni.

A kormegoszlás egyenlőtlenségei

2015-ben Magyarországon a népesség 25,6%-a volt 25 év alatti, 56,6%-a 25–64 éves, 17,7%-a pedig 65 évesnél idősebb. Az egyes korcsoportokba tartozók aránya azonban járásonként igen nagy eltérést mutatott. A Keszthelyi, Balatonfüredi, Lenti járásokban (22%), valamint Budapesten (23%) volt a legalacsonyabb a fiatalok aránya. Ezzel szemben a Hajdúhadházi, Cigándi, Encsi járásokban a 35%-ot közelítette vagy meg is haladta a 25 év alattiak aránya. Az Ózd–Nyírbátor tengelytől északkeletre szinte általánosnak mondható, hogy a népesség több mint 30%-át a fiatalok adják. A már említett Cigándi, Encsi és Hajdúhadházi járásokon túl az Edelényi, Szikszói (34–35%) járásokat kell kiemelnünk, ahol csaknem az országos arány másfélszeresét találtuk. Ennél valamivel alacsonyabb volt a fiatalok aránya a Tokaji és a Bélapátfalvai járásban, valamint a nagyvárosok (Miskolc, Eger, Nyíregyháza, Kazincbarcika) környékén. Délnyugat felé haladva a Kunhegyesi és a Hevesi járás (32–33%) (valamint a Karcagi, Törökszentmiklósi, Jászapáti, és a Füzesabonyi járásokban) figyelhettünk meg az országos átlagot jelentősen meghaladó (28–29%-os) arányszámokat. Nyugat felé haladva homogénebb volt a kormegoszlás. Budapest agglomerációjában, Pest megyében, valamint Fejér megye déli járásában (Enyingi, Sárbogárdi) volt jellemző az országos átlagot meghaladó arány (27–30%).

Az iskolai végzettség egyenlőtlenségei

2015-ben a magyarországi népesség 37,4%-ának legfeljebb általános iskolai végzettsége volt. Ha ezt az arányszámot járásonkénti bontásban vizsgáljuk, jelentős eltéréseket figyelhetünk meg. 39 járásban az 50%-ot is meghaladta az alapfokú végzettségűek aránya. Ezek közül mindössze nyolc járás található a Dunától nyugatra: Közép-Dunántúlon Devecser (52%), valamint Fejér és Tolna megye határán Enying, Sárbogárd és Tamási (50–52%). Ki kell még emelnünk a Hegyháti járást (53%), illetve a délnyugati határszélen fekvő járások közül ötöt a Letenyeit (51%), a Csurgóit és a Barcsit (50%), a Sellyeit (57%) és a Siklósit. A Dél-Alföld régióban megyénként egy-két járás tartozott ugyanebbe a kategóriába: Bács-Kiskun megyében Bácsalmás és Jánoshalma, Békés megyében Sarkad és térsége, Csongrád megyében pedig a Kisteleki járás.

2015-ben Észak-Alföld és Észak-Magyarország régióinak összesen 61 járásából 27-ben a lakosság többsége alapfokú végzettségű volt. Az alapfokú végzettségűek aránya a Cigándi (62%), a Baktalórántházai (58%), a Mezőcsáti, a Kunhegyesi, a Nyíradonyi (57%), valamint az Edelényi, az Encsi, a Hevesi és a Csengeri (56%) járásban volt a legmagasabb. A területi jellemzőket vizsgálva jól elkülönültek ezek a járások az északi határszél mentén a Pétervására–Gönc szakaszon, a Cigánd–Nyíradony tengelytől keletre, Heves megye és Jász-Nagykun-Szolnok megye határán Kunhegyes térségében, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Hajdú-Bihar megye találkozásánál.

Ha a felsőfokú végzettségűek arányának megoszlását vizsgáljuk 2015-ben, az országos átlag (15,6%) csaknem kétszeresét tapasztalhattuk Budapesten és a Budakeszi járásban (29%). További három Pest megyei járásban volt 22%-ot meghaladó a diplomások aránya: a Szentendrei, a Pilisvörösvári és a Dunakeszi járásokban. A nagy hagyománnyal rendelkező egyetemi városokban (Debrecen, Szeged, Pécs, Veszprém, Eger, Gödöllő) csak kevéssel maradt el ettől a felsőfokú végzettségűek aránya (19–21%). Néhány agglomerációbeli (pl. Érdi, Váci), valamint a Balatonhoz, illetve a Velencei-tóhoz közel eső járás (Balatonalmádi, Balatonfüred, Keszthely, Gárdony) a nagyvárosokét megközelítő vagy annál magasabb arányt mutatott (Székesfehérvár, Győr, Nyíregyháza, Miskolc, Kecskemét). Összesen 26 járásban haladta meg a felsőfokú végzettségűek aránya a 15%-ot.

A diplomások aránya 11 járásban maradt 6% alatt. Ezen járások többsége már korábban látóköri körünkbe került: a Cigándi, a Sellyei, a Nyíradonyi, a Devecseri, a Mezőcsáti, a Baktalórántházai, a Sarkadi, a Kemecsei, a Letenyei és a Putnoki járások.

A roma népesség aránya

A 2011. évi népszámlálás szerint 3,2% a roma népesség aránya Magyarországon. A roma népesség területi eloszlását vizsgálva hét kiemelkedően magas arányt mutató területi egység azonosítható. (1) Dél-Dunántúlon és a dél-nyugati határszél mentén a Sellyei 14%, a Barcsi 10%, a Hegyháti 11%, a Csurgyói és a Nagyatádi járás (9–10%), valamint (2) a Tolnai és a Tamási járás (6%); (3) Nógrád megye egész területe (jellemzően 8–9%), kiemelten a Szécsényi járás (13%), (4) az északkeleti határszél mentén Ózd, Pétervására (11–12%), Edelény, Szikszó, Encs (17–20%), Gönc, Sátoraljaújhely (11–13%), valamint (5) Szabolcs-Szatmár-Bereg megye keleti része: Vásárosnamény, Baktalórántháza, Mátészalka, Nyírbátor, Fehérgyarmat, Csenger (10–13%); (6) Kunhegyes és Heves térsége, valamint (7) a Devecseri járás (8%), mely kiemelkedik a környék jellemzően 1–2%-os arányt mutató járásai közül. Budapesten és agglomerációjában, valamint az Dunántúl északi és az Alföld déli részén ezzel szemben a népesség maximum 1–2%-a vallotta magát romának a 2011. évi népszámlálás idején.

A munkaerőpiaci kapcsolódás egyenlőtlenségei

A munkaerőpiaci kapcsolódást az álláskereső és a tartós munkanélküliek 10 ezer főre vetített számán keresztül vizsgáltam, de ezek mellett figyelembe vettem azt is, hogy mekkora az alacsony végzettségűek aránya a munkanélküliek között.

A három mutatószámot együttesen vizsgálva a legkedvezőtlenebb képet a Kunhegyesi járás mutatja: 10 ezer főből 1000 munkanélküli, 400 tartósan munkanélküli volt, a munkanélküliek között 63% volt az alacsonyan képzettek aránya. A Kunhegyesi járással szomszédos Hevesi és Karcagi járásokban ennél jobb volt a helyzet, de így is az ország legkedvezőtlenebb helyzetű járásai közé tartoztak: 10 ezer főből 700 körüli volt a munkanélküliek, 300–350 pedig a tartósan munkanélküliek száma, akik között többségben voltak az alacsonyan képzettek. Nógrád megye északi részén a Salgótarjáni és a Szécsényi járásokban volt a legmagasabb a tartósan munkanélküliek aránya: (8,8–9,6%). Az itt élő munkanélküliek többsége (54–58%-a) alacsonyan képzett volt.

A harmadik leginkább érintett terület a délnyugati határszélen húzódik: Csurgyó, Barcs, Sellye, Siklós vidéke, és kicsit északabbra a Hegyháti járás. Ezekben a járásokban 7% körüli volt a munkanélküliek aránya, és 3–4% körül alakult a tartósan munkanélküliek aránya. Az alacsonyan képzettek itt is közel felét adták a munkanélkülieknek.

A legnagyobb kiterjedésű munkanélküliség által erősen érintett terület Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt azonosítható. Ezekben a megyékben csak két olyan járás volt 2015-ben,

ahol a munkanélküliek aránya nem érte el az 5%-ot. Miskolc, Mezőkövesd, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Nyíregyháza, Vásárosnamény és Kisvárda mutatkozott a vidék relatíve jobb helyzetben lévő járásainak, ám itt is messze az országos átlag feletti volt a munkanélküliségi ráta. A legsúlyosabb helyzetet az Ózdi, a Szikszói, az Encsi, a Cigándi, a Nyíradonyi, a Hajdúhadházi, a Baktalórántházai járások mutatták. Nyíradony, Nyírbátor, Mátészalka, Cigánd, Ibrány és Encs helyzetét különösen nehezítette, hogy a munkanélküliek csaknem kétharmadának (60–67%) alapokú végzettsége volt. Ebben a tekintetben a Devecseri és a Marcali járások is hasonló képet mutattak (60, illetve 63%), ám itt a munkanélküliségi ráta a kelet-magyarországinál jelentősen alacsonyabb volt.

A jövedelemadó-alap járási egyenlőtlenségei

Az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alap országos átlaga 1 775 000 forint volt. Ez az érték a Cigándi járásban volt a legalacsonyabb (1 046 000 forint), míg Budakeszi járásban a legmagasabb (2 721 000 forint). Budapesten és környékén ez az összeg körülbelül 2 000 000 forint volt, hasonlóan a Paksi járáshoz, amely a Dél-Dunántúl régióban kiugró értéknek számít. A Közép-Dunántúl és a Közép-Magyarország régiók, valamint a nyugati határ menti járások jellemzően magasabb értékeket mutattak az ország többi részéhez képest. Az ország keleti felében a megyeszékhelyeket magukban foglaló járások (Szeged, Békéscsaba, Szolnok, Kecskemét, Eger, Miskolc, Nyíregyháza és Debrecen járásai) jobb helyzetben voltak a többi járáshoz viszonyítva.

A gazdasági helyzetre és a kiskereskedelemre vonatkozó adatok

Erre a témára vonatkozóan négy változót emelnék ki: az 1000 lakosra jutó vállalkozások számáról, a 10.000 lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek és nemzeti dohányboltok, valamint a vendéglátóhelyek számáról. Az első mutató – az ezer főre jutó vállalkozások száma – térképen kirajzolja Magyarország autópálya-hálózatát. Magasabb értékeket találtunk Budapesten, a Balaton környékén, az autópályák mentén és meglepő módon néhány határ menti járásban is (például Csurgó, Mórahalom, Kiskunmajsa, Kistelek, Mezőkovácsháza, Csenger, Mátészalka, Vásárosnamény és Fehérgyarmat).

Az üzletek és vendéglátóhelyek eloszlása hasonló mintázatot követ: a Balaton környékén és Budapesten magasabb az arány, de kiemelkedő értékek láthatók Bács-Kiskun megyében, valamint a Mátrában és Tokajban is. A dohányboltok eloszlása eltérő képet mutat. Az országos átlag 6,3 dohánybolt 10 000 lakosra, de egyes járásokban ez az érték ennek a duplája vagy még magasabb volt. Az északkeleti határ mentén, a leghátrányosabb helyzetű járások közül néhányban (Putnok, Edelény, Encs, Gönc, Fehérgyarmat) 10–13 dohánybolt jutott 10 000 főre. Kiemelkedett országosan Tab (18), Vasvár (19) és Sellye (22) járás, amelyekben a legmagasabb volt az arány. Figyelemre méltó, hogy a délnyugati határ menti járások (Siklós, Sellye, Barcs, Csurgó, Nagykanizsa, Letenye, Lenti, Körmend és Szentgotthárd) mindegyikében elérte a 10-et a dohányboltok száma 10 000 lakosra vetítve. Nyugat-Dunántúlon egy másik kiugró térség is azonosítható volt: Kapuvár, Csorna, Pannonhalma, Celldömölk, Sárvár, Devecser, Sümeg és Vasvár járásaiban ez az érték 10–19 között mozgott.

Fogyasztási egyenlőtlenségek

Az internet-előfizetések száma a digitalizáció fontos mutatója. Az országos átlag 2015-ben 100 főre vetítve 27,2 előfizetés volt. Budapesten ez az érték jelentősen magasabb (39), és Győr, Sopron, Balatonfüred, Veszprém, Székesfehérvár, Pécs, Szeged, Csongrád, Dunakeszi, Eger, Miskolc és Debrecen járásaiban is 30 körüli volt, ami jóval az országos átlag feletti. A skála másik végén főként az északkeleti országrész járásai helyez-

kedtek el, ahol az internet-előfizetések aránya 16% alatti volt (például Edelény, Encs, Mezőcsát, Tiszavasvári, Cigánd, Fehérgyarmat, Csenger, Vásárosnamény, Baktalórántháza, Hajdúhadház, Nyírbátor és Nyíradony járásai).

Az ezer főre jutó személygépkocsik száma 192 (Edelény és Tokaj járás) és 465 (Dunakeszi járás) között mozgott, éles különbséget jelezve az ország keleti és nyugati fele között. A NUTS₁ régiók mediánértékeit összehasonlítva Közép-Magyarország állt az élen ezer főre vetítve 328 autóval, míg a Dunántúl 305 autóval szorosan követte. Ezzel szemben az ország keleti részén csupán 249 autó jutott ezer lakosra.

A hátrányos helyzetű gyermekek aránya

A magyar gyermekvédelmi törvény (1997. évi XXXI. törvény) szerint hátrányos helyzetűnek minősül az a gyermek, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult, vagy nagykorúvá válásakor megfelel az alábbiak közül legalább egy feltételnek: alacsony iskolai végzettségű szülő gyermeke, alacsony a szülők foglalkoztatottsága vagy nem megfelelő lakhatási körülmények között él.

A hátrányos helyzetű gyermekek aránya a 0–14 éves korosztályban jelentős szóródást mutatott. Az országos átlag 14,5% volt, de a járások szintjén vizsgálódva 1% és 58% közötti értékeket láthatunk. Az ország északnyugati részén a legtöbb járásban 1–12% közötti értékeket találtunk, kivéve Devecser járást, ahol ez az arány 29% volt. Somogy megyében a legtöbb járásban 22–39% közötti értékek voltak jellemzőek. Baranya megye nagy eltéréseket mutatott: Pécs járásban a legalacsonyabb (11%), míg Sellye (56%) és Hegyhát (42%) járásokban volt a legmagasabb. Az Alföld déli részén 23% alatti értékek voltak jellemzőek, míg az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a medián 37%, illetve 38% volt. Kilenc járásban a hátrányos helyzetű gyermekek aránya meghaladta az 50%-ot: Kunhegyes, Csenger, Mátészalka, Baktalórántháza, Vásárosnamény, Cigánd, Gönc, Encs és Putnok.

Komplex fejlettségi mutató és a fejlesztendő településeken élők aránya

A járási szintű becsléseket összehasonlítottam a referenciamutatókkal, és két fontos indikátort használtam erre a célra: Koós Bálint deprivációs indexét (Koós 2015), valamint a 1057/2021. (II.19.) Kormányhatározatban „felzárkózó településekként” meghatározott településeken élők arányát. Koós egy településszintű deprivációs mutatót dolgozott ki, amely -1,89 és 1,16 között mozog. Ezt járási szintre aggregáltam, illetve kiszámítottam a „felzárkózó településeken” élők arányát is minden járásra vonatkozóan. A „felzárkózó települések” kijelölését a magyar kormány végzi, és ezek hosszú távú kohéziós támogatásban részesülnek.

Mindkét mutató magas értékei arra utalnak, hogy az adott járásokban élők a vidéki átlaghoz képest is hátrányosabb helyzetben vannak a szegénység bizonyos dimenziói (lakhatás, jövedelem, munkaerőpiaci lehetőségek és iskolázottság) alapján. Másként fogalmazva: minél magasabb egy adott mutató értéke, annál alacsonyabb az átlagos társadalmi státusz.

Magyarország szegénységi térképe: a relatív jövedelmi szegénységben és súlyos anyagi deprivációban élők aránya a magyarországi járásokban

Becslési eljárásom eredménye szerint a szegénységi és anyagi deprivációs ráta jelentős eltéréseket mutat a magyarországi járásokban. Az anyagi deprivációra vonatkozó járási szintű becsléseim 8% és 56% közötti értékeket vesznek fel, míg a szegénységi kockázatra vonatkozó járási szintű becsléseim 2% és 44% között szóródnak. Az országos helyzetkép bemutatását a legkedvezőbb helyzetű járásokkal kezdem, és nyolc csoportot elkülönítve haladok a legkedvezőtlenebb helyzetű, vagyis a legmagasabb szegénységi és anyagi deprivációs arányszámokat mutató járások felé.

Az első járáscsoportot tehát a legkedvezőbb helyzetű területi egységek alkotják. A nyolc leginkább kedvező helyzetű járás mindegyike Pest megyében vagy Nyugat-Magyarországon található, ide tartozik: Budapest, a Budakeszi, a Dunakeszi és a Szigetszentmiklósi járás mellett Szombathely, Sopron, Győr és Mosonmagyaróvár térsége. Ezekben a járásokban a relatív jövedelmi szegénység a népesség mindössze 2–7%-át, a súlyos anyagi depriváció a népesség 7–14%-át érintette 2014-ben.

A következő, 32 járást magában foglaló csoportban a fentieknél valamelyest magasabb, de még mindig a legalacsonyabb értékekhez közeli arányszámokat mutató járásokat láthatunk. Ezek közül öt Pest megyei járást kell említenünk: a Vecsési, az Érdi, a Szentendrei, a Pilisvörösvári és a Gödöllői járásokat. Ezeket a térségeket 6–12%-os szegénységi ráta és 11–15%-os anyagi deprivációs ráta jellemzi. Hasonló értékeket láthatunk a vas megyei Kőszegi járásban, illetve Körmen, Sárvár, Szentgotthárd térségében. Ugyanebbe a csoportba tartozik Zala megyében Lenti, Zalaegerszeg és Keszthely, illetve Győr-Moson-Sopron megyében Kapuvár, Pannonhalma és Csorna térsége. Veszprém és Komárom-Esztergom megye viszonylag homogén, átlagosnál jelentősen alacsonyabb rátákat mutató terület. Fontos dunántúli központok is ebbe a csoportba tartoznak: ki kell még emelnünk a Veszprémi, a Balatonfüredi, a Zirci, valamint a Tatai, a Komáromi, az Esztergomi, az Oroszlányi járásokat. Országos viszonylatban vizsgálva szintén kiemelkedő négy Fejér megyei járás: a Gárdonyi, a Székesfehérvári, a Dunaújvárosi és a Móri, amelyek esetén 6–11%-os szegénységi rátát és 14–21%-os súlyos anyagi deprivációs rátát találtunk. Hat dél-dunántúli és egy dél-alföldi járás kapott még helyet a legalacsonyabb szegénységi rátákat mutató járások között: a Siófoki, a Szekszárdi, a Szegedi, a Mohácsi, a Pécsi és a Dombóvári.

Országos viszonylatban a második ötödbe tartozó 30 járás csoportjában három alcsoportot is elkülöníthetünk. Elsőként azokat a járásokat mutatom be, melyekben mindkét indikátor az országos átlag alatti volt. Ezekben a járásokban 11–13%-os szegénységi rátát és 19–23%-os anyagi deprivációs rátát találtunk. Három Veszprém megyei (Balatonalmádi, Várpalota, Ajka), egy Békés megyei (Gyulai járás) és egy Zala megyei (Zalaszentgrót) járás tartozik ide. A második alcsoportot az országos átlag (14%) alatti szegénységi rátával, ám az átlagot megközelítő vagy akár meg is haladó (24–30%-os) anyagi deprivációs rátával jellemezhető járások adják. Ezek között számos közép-magyarországi vagy a régióval szomszédos járást találunk: Szob, Vác, Gyál, Monor, Bicske, Martonvásár, Tatabánya térségeit. Ezekhez hasonló arányszámokat láthatunk a déli ország-részben Paks, Bonyhád és Tolna vidékén, továbbá a Kecskeméti és a Szentesi járásban. A második ötöd harmadik alcsoportját a legkevésbé kedvező helyzetben lévő járások adják. Ezek között találjuk a Ráckevei járást és hét dunántúli járást (Celldömölk, Nagykanizsa, Tét, Pápa, Tapolca vidékét, a Kisbéri és a Pécsváradi járást), illetve a Dél-Alföldről a Csongrádi, az Orosházi, a Szarvasi, a Békéscsabai járásokat és Jászberény térségét.

A harmadik ötödbe tartozó 30 járás között három közép-magyarországi (Cegléd, Aszód, Nagykáta), nyolc dunántúli, és tizenkilenc kelet-magyarországi járás kapott helyet. A dunántúli járások döntő többsége Bara-

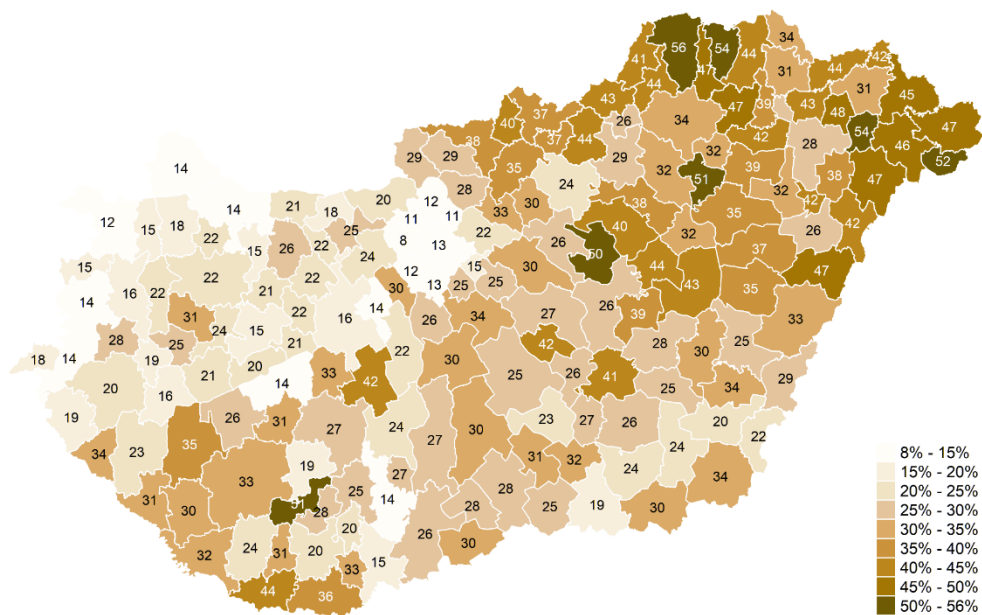
nya és Somogy megye területére esik (Fonyód, Kaposvár, Bóly, Szigetvár, Komló, Szentlőrinc), de meg kell említenünk Vasvár és Sümeg térségét is. A 19 közepes rangot elért kelet-magyarországi járás fele a Dél-Alföld területén helyezkedik el: Bács-Kiskun megyében a Bajai, a Kiskunfélegyházi, a Kalocsai, a Kiskunhalasi, és a Tiszakécskei járás, valamint a Makói, a Hódmezővásárhelyi és a Szeghalmi járás. A régió helyzetét jól jelzi, hogy Észak-Magyarország és Észak-Alföld legkedvezőbb helyzetű járásai itt, az országos viszonylatban közepes rangú klaszterben kaptak helyet: Eger, Hatvan, Rétság, Gyöngyös, Balassagyarmat, Bélapátfalva, Sárospatak (24–37%-os anyagi deprivációs rátával és 13–22%-os szegénységi arányszámokkal). Észak-Magyarországot és Észak-Alföldet együtt vizsgálva csak a Jászberényi járásban tapasztaltunk ennél kedvezőbb helyzetet.

A negyedik ötödbe tartozó járasok közül kettő Pest megyében, tizenegy a Dunántúlon (többségében Dél-Dunántúlon) és harminckettő Kelet-Magyarországon található. A Pest megye déli részén elterülő Dabasi és Nagykőrösi járasok Közép-Magyarország legmagasabb rátákat mutató területei (szegénységi ráta 17–20%, súlyos anyagi deprivációs ráta 34–41%). Egy nyugat-dunántúli járás (Letenye) és a három legrosszabb helyzetű közép-dunántúli járás is ebbe a csoportba került: Sárbogárd, Devecser és Enying. További hét dél-dunántúli járás tartozik még ide: a Tamási, a Siklósi, a Tabi, a Csurgói, a Barcsi, a Nagyatádi és a Marcali járás. A negyedik ötödben azonban döntő többségében kelet-magyarországi járasokat találunk. Ennek a klaszternek a kedvezőbb helyzetű járasai jellemzően 20% körüli szegénységi rátákat, és 30% körüli anyagi deprivációs rátákat mutatnak, a járascsoport kedvezőtlenebb helyzetű területein 25–30%-os szegénységi rátát és 35–45%-os anyagi deprivációs rátát találtunk. A lista elején több a dél-alföldi, a végén pedig jellemzően észak-magyarországi járasok szerepelnek, de az Észak-Alföld régió kilenc járasa is itt kapott helyet.

A Dél-Alföld régió Gyomaendrődi, Kiskőrösi, Móraalmi, Kisteleki, Jánoshalmi járasaiban 25–30%-os anyagi deprivációs rátát, és 20–25%-os szegénységi rátát becsültem. A Békési, a Kiskunmajsai, a Kunszentmiklósi, a Sarkadi, a Mezőkovácsházi és a Bácsalmási járasok 30–35%-os anyagi deprivációs rátával, valamint 24–30%-os szegénységi arányszámmal a Dél-Alföld legkedvezőtlenebb helyzetű területei közé tartoztak. Hasonló szegénységi arányszámokat, de több helyen a korábbiaknál magasabb, 37–38%-os anyagi deprivációs rátát becsültem Észak-Alföld kilenc járasában: Kisvárdai, Tiszafüred, Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Berettyóújfalu, Balmazújváros, Törökszentmiklós, Püspökladány és Nagyálló térségében. Észak-Magyarország tizenkét járasa ez utóbbiakhoz volt hasonló, vagy ennél is magasabb rátákat mutatott: Tiszaújváros, Mezőkövesd, Miskolc, Pásztó, Sátoraljaújhely, Bátortereny, Kazincbarcika, Salgótarján, Füzesabony, Pétervására, Ózd és Tokaj térsége. E járasok mindegyikében 32% feletti volt az anyagi deprivációban élők aránya, és 19–27% között alakult a jövedelmi szegénységben élőké.

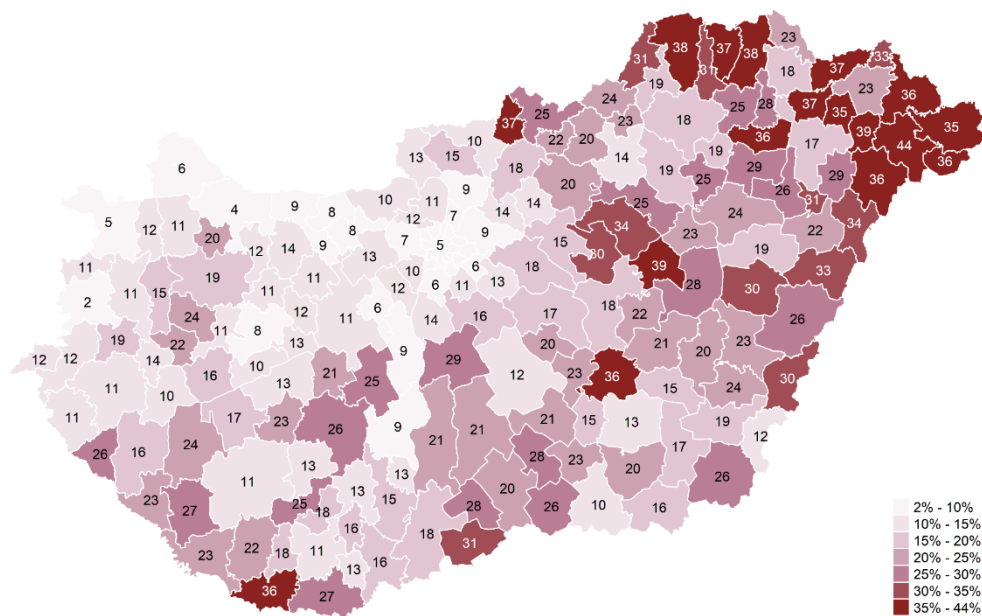
Az utolsó ötödbe, vagyis a 30 legmagasabb szegénységi mutatókkal rendelkező járás közé két Baranya megyei járás került: a Hegyháti járás, ahol a népesség 51%-a súlyos anyagi deprivációban és 25%-a szegénységben élt, valamint a Sellyei járás, ahol 44%, illetve 36% volt ez az arány. E két járason túl csak Észak-Alföld és Észak-Magyarország térségei kerültek ebbe a csoportba. Hajdúnánás, Karcag, Putnok, Szerencs, Hajdúhadház, Heves, Záhony, Nyíradony, Mezőcsát, Kunszentmárton, Szécsény, Szikszó, Tiszavasvári, Jászapáti, Derecske, Ibrány, Cigánd és Vásárosnamény térségében 40–50%-os anyagi deprivációs rátát és 30–37%-os szegénységi rátát találtunk. Az ország tíz legmagasabb rátákat mutató (legtöbb gazdasági és társadalmi problémával sújtott) járasa pedig a Fehérgyarmati, a Gönci, a Kunhegyesi, a Nyírbátori, a Kemecsei, a Csengeri, a Mátészalkai, az Encsi, a Baktalórántházi és az Edelényi járás. Ezekben a járasokban a lakosság 35–44%-a élt jövedelmi szegénységben és 45–55% közötti volt az anyagi deprivációban élők aránya.

14. ábra. Súlyos anyagi deprivációban élők aránya járásonként (% , 2014)

Forrás: saját számítások és szerkesztés.

15. ábra. Relatív jövedelmi szegénységben élők aránya járásonként (% , 2014)

Forrás: saját számítások és szerkesztés.

ÖSSZEFOGLALÁS

Doktori kutatásomnak két fő célja volt: a szegénység két arcának, vagyis a relatív jövedelmi szegénységnek és a súlyos anyagi deprivációnak a leírása 2005–2018 között; és e mutatók értékének becslése a magyarországi járásokra 2014-re vonatkozóan, hogy képet kapjunk a szegénységi mutatóban megmutatkozó térbeli egyenlőtlenségekről.

Az első kutatási cél érdekében az EU-SILC adatait elemeztem a 2005–2018 közötti időszakra vonatkozóan. Megvizsgáltam a magyarországi szegénységi, valamint súlyos anyagi deprivációs rátát a visegrádi ország-csoport országaival összehasonlítva. Ezen túlmenően korcsoport, a háztartásfő iskolai végzettsége, háztartástípus, munkaintenzitás, régió és laksűrűség szerinti bontásban vizsgáltam meg a trendeket Magyarországon. A második kutatási cél elérése érdekében összegyűjtöttem a települési, illetve járási szinten elérhető adminisztratív forrásokból származó azon információkat, melyek a szegénységi becsléseket megalapozhatják. A modellbe építettem többek között iskolázottsági, munkaerőpiaci, adózási, fogyasztási és kereskedelmi adatokat. A relatív jövedelmi szegénységi ráta és a súlyos anyagi deprivációs ráta értékét becsültem meg 175 járásra a Battese és munkatársai (1988) által javasolt becslési módszer adaptációjával. E becslési módszer adminisztratív adatok és survey-adatok együttes használatára épít. Két nagymintás survey adatait vontam be az elemzésbe (TÁRKI Háztartás Monitor 2014–2015, $n=10000$ és az EU SILC, 2014, $n=20000$). A járási szintű becsléseket a két survey alapján külön-külön számítottam, a becsléseket validáltam, korrigáltam és a két surveyből származó eredményeket kombináltam.

Az idősoros adatokat vizsgálva kitűnik, hogy a globális recesszió idején Magyarországon drasztikus növekedés figyelhető meg a súlyos anyagi deprivációs rátában: míg 2008-ban ez az arány 18% volt, 2013-ban elérte a 28%-ot, míg a relatív jövedelmi szegénységben élők aránya a teljes időszakban 14% körüli. Az így előálló eredmények szerint hatalmas területi különbségeket figyelhetünk meg mindkét változó mentén. Anyagi deprivációra vonatkozó járási szintű becsléseim 8% és 56% közötti értékeket vettek fel, a szegénységi kockázat esetében ezek 2% és 44% között szóródnak. Az eredmények szerint a keleti, északkeleti határszél területei, valamint Kunhegyes és vidéke, illetve a délnyugati határszél (Barcsi, Sellyei, Siklósi, Bácsalmási járások) igényelnék a legsürgősebb beavatkozást. Az ország tíz legmagasabb szegénységi, illetve deprivációs rátát mutató (legtöbb gazdasági és társadalmi problémával sújtott) járása pedig a Fehérgyarmati, a Gönci, a Kunhegyesi, a Nyírbátori, a Kemecei, a Csengeri, a Mátészalkai, az Encsi, a Baktalórántházi és az Edelényi. Ezekben a járásokban 2014-ben a lakosság 35–44%-a élt jövedelmi szegénységben és 45–55% között volt az anyagi deprivációban élők aránya.

Az eredmények rávilágítanak arra, hogy hazánkban a szegénység és az anyagi depriváció területi különbségei jelentősek. A kapott helyzetkép alátámasztja a célzott fejlesztéspolitikák, valamint a fejlesztési források evidencián alapuló allokációjának szükségességét. Ahogy azt a bevezetőben is jeleztem, az ilyen típusú járási szintű becslések hasznos alapot nyújthatnak a felzárkóztatási források allokációjához, ám Magyarországon erre még nem volt precedens. További kutatások irányulhatnak a szegénységi térképek aktualizálása mellett a jelenlegi fejlesztési folyamatok hatékonyságának értékelésére, a Fejlesztendő Települések programból kimaradó, ám kritikusan magas szegénységi rátákat mutató járások helyzetének feltárására, illetve arra, hogy a 2020-at követő időszakban milyen tényezők járultak hozzá egyes járások kiemelkedően magas szegénységi és deprivációs rátáihoz.

HIVATKOZÁSOK

- Battese, G. E. – R. M. Harter – W. A. Fuller (1988) An error-components model for prediction of county crop areas using survey and satellite data. *Journal of the American Statistical Association*, 83 (401), 28–36.
<https://doi.org/10.1080/01621459.1988.10478561>
- Fusco, A. – A.-C. Guio – E. Marlier (2010) Income poverty and material deprivation in European countries. *Eurostat Methodologies and Working Papers*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Koós B. (2015) A szegénység és depriváció a magyar településállományban az ezredfordulót követően – avagy kísérlet a települési deprivációs index létrehozására. *Tér és Társadalom*, 29(1), 53–68. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2681>
- Mihályffy L. (2018) Kisterületi becslések: rövid áttekintés a korszerű módszerekről. *Statisztikai Szemle*, 96(1), 91–108.
- Molina, I. – Y. Marhuenda (2015) Sae: An R package for small area estimation. *The R Journal*, (7)1, 81–98.
<https://doi.org/10.32614/RJ-2015-007>
- Pfeffermann, D. (2013) New important developments in small area estimation. *Statistical Science: A Review Journal of the Institute of Mathematical Statistics*, (28)1, 40–68. <https://doi.org/10.1214/12-sts395>.
- Rao, J. N. K. (2003) *Small area estimation*. Nashville, US: John Wiley & Sons, <https://doi.org/10.1002/0471722189>.
- Rao, J. N. K. – I. Molina (2015) *Small area estimation*. (2nd ed.) Nashville, US: John Wiley & Sons.
<https://doi.org/10.1002/9781118735855>.
- Tátrai A. (2022) Income poverty and severe material deprivation in Hungary – A district-level small area estimation project. PhD értekezés, Budapest: ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Doktori Iskola, <https://doi.org/10.15476/ELTE.2022.095>
- Tátrai A. (2022) Magyarország szegénységi térképe. In Kolosi T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2022*, Budapest: TÁRKI, 261–282. <http://doi.org/10.61501/TRIP.2022.14>